

مدرسه عالی فقه و معارف اسلامی

پایان نامه کارشناسی ارشد
رشته فقه و معارف اسلامی

عنوان:

دفاع مشروع در اسلام

استاد راهنما:

حجة الاسلام و المسلمین حسن بخشی

محقق:

محمد الله مسلمی

سال تحصیلی ۸۱-۱۳۸۰

کتابخانه جامع مرکز جهانی علوم اسلامی

شماره ثبت: ۹۱۴۸

تاریخ ثبت:

الحمد لله رب العالمین

فهرست مطالب

۶	تقدیم:
۷	پیشگفتار:
۸	تقدیر و تشکر:
۹	مقدمه:

فصل اوّل: کلیات

۱۱	الف - تعریف:
۱۱	۱- معنای لغوی دفاع:
۱۲	۲- معنای لغوی مشروع:
۱۳	۳- تعریف اصطلاحی دفاع مشروع:
۱۴	۴- بررسی آراء مطروحه:
۱۵	۵- تعریف دفاع مشروع از نظر حقوق اسلامی:
۱۷	۶- بررسی آراء مطروحه:
۲۰	ب - جایگاه دفاع مشروع در قوانین قدیم و جدید:
۲۰	۱- غریزی بودن دفاع:
۲۱	۲- تحولات تاریخی دفاع مشروع در قوانین قدیم:
۲۳	۳- دفاع مشروع در قوانین جدید:
۲۶	۴- دفاع مشروع از دیدگاه ادیان آسمانی:
۲۸	۵- اقسام دفاع:

- ج - فلسفه مشروعیت دفاع و آراء موجود: ۳۲
- ۱- حق دفاع از حقوق طبیعی است: ۳۳
- ۲- نظریه نقض قرارداد اجتماعی: ۳۴
- ۳- جبران بدی با بدی: ۳۵
- ۴- تعارض در حق و نادیده گرفتن حق کم اهمیت: ۳۹
- ۵- نظریه فایده اجتماعی: ۴۱
- ۶- نتیجه گیری از نظریه های مطروحه: ۴۳
- د - مشروعیت دفاع در حقوق اسلامی از نظر فطری، عقلی و اجتماعی ۴۴
- ۱- از نظر فطری: ۴۴
- ۲- از نظر عقلی ۴۵
- ۳- از نظر اجتماعی ۴۶
- ۴- ادله نقلی ۴۷

فصل دوم: اموری که دفاع از آنها مجاز است

- الف - دفاع از نفس و احکام فقهی و قانونی آن ۵۶
- ۱- مفهوم نفس و اهمیت آن ۵۶
- ۲- اهمیت حفظ نفس از دیدگاه قرآن ۵۷
- ۳- مستندات قانونی و نظر فقها در دفاع از نفس ۵۹
- ب - دفاع از عرض و ناموس و احکام فقهی و قانونی آن ۶۲
- ۱- مفهوم لغوی عرض و ناموس ۶۲
- ۲- اهمیت عرض و ناموس در آیات و روایات ۶۳
- ۳- از نظر فقهی و قانونی ۶۴
- ج - دفاع از مال و احکام قانونی و فقهی آن ۶۹

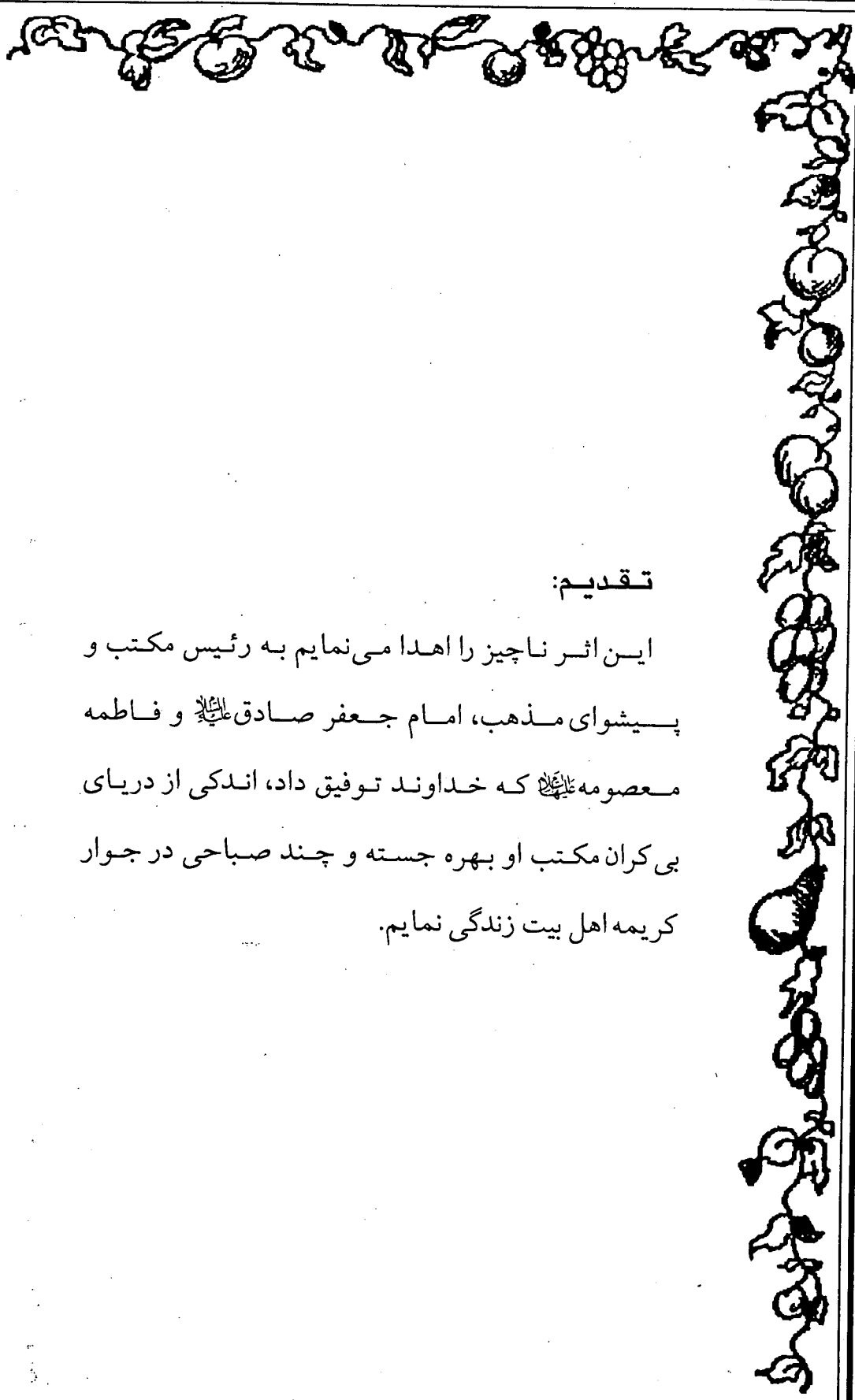
- ۱- مفهوم مال و اهمیت آن ۶۹
- ۲- نظر فقیهان و حقوقدانان درباره دفاع از مال: ۷۲
- د- دفاع از وطن (دفاع دولتی) ۷۵
- ۳- اهمیت وطن از دیدگاه قرآن ۷۶
- ۴- تعریف دفاع مشروع در حقوق بین الملل ۸۰
- ۵- مشروعیت دفاع از سرزمین از دیدگاه فقهی و حقوقی ۸۱

فصل سوم: دفاع از دیدگاه قرآن و نهج البلاغه

- الف- دفاع از دیدگاه قرآن ۸۹
- ۱- قرآن و ضرورت تقویت بینه دفاعی ۸۹
- ۲- قرآن و ضرورت مبارزه با ستمگران: ۹۳
- ۳- قرآن و دفاع در برابر تجاوز ۹۷
- ب- دفاع مشروع از دیدگاه نهج البلاغه ۱۰۰
- ۱- نهج البلاغه و فضیلت جهاد آزادی بخش ۱۰۳
- ۲- نهج البلاغه و دفاع از سرزمین و ۱۰۵

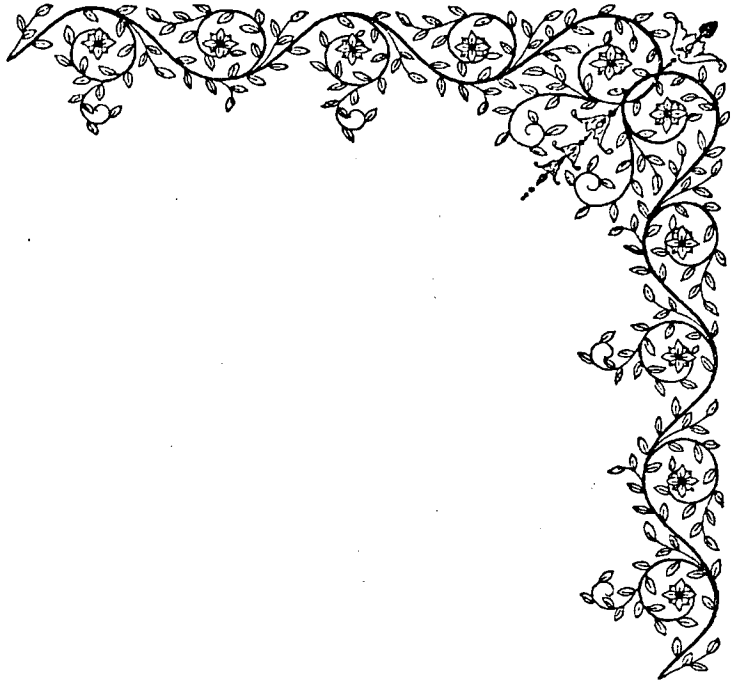
فصل چهارم: نتیجه گیری و پاسخ به شبهات

- الف- نتیجه مباحث قبلی ۱۱۰
- ب- پاسخ به چند پرسش ۱۱۱
- فهرست منابع ۱۲۵

تقدیم:

این اثر ناچیز را اهدا می‌نمایم به رئیس مکتب و پیشوای مذهب، امام جعفر صادق علیه السلام و فاطمه معصومه علیها السلام که خداوند توفیق داد، اندکی از دریای بی‌کران مکتب او بهره‌جسته و چند صباحی در جوار کریمه اهل بیت زندگی نمایم.

پیشگفتار:

به یاری خدا و استعانت از خاندان تابناک عصمت و طهارت، رساله خود را تحت عنوان «دفاع مشروع در اسلام» آغاز می‌نمایم و از روح پاک و آسمانی همه اولیاء الله و مخصوصاً کریمه اهل بیت، فاطمه معصومه علیها السلام استمداد می‌طلبیم که مرا در این امر مهم یاری فرماید.

تقدیر و تشکر:

لازم می‌دانم از دست اندرکاران محترم مرکز جهانی علوم اسلامی که زمینه تحقیق ابتدایی را برای طلاب علوم دینی آماده نموده تا پیش درآمدی باشد برای تحقیق‌های وسیع پر دامنه و هم چنین از زحمات استاد گرانقدر جناب آقای بخشی که با رهنمودهای مفید و ارزنده خویش مرا در تدوین این جزوه یاری نموده است، کمال تقدیر و تشکر را به عمل آورم.

مقدمه:

ما در جهان هر روز، شاهد رخدادهای تلخ، حوادث ناگوار جنگ و دفاع بوده، و هستیم و مخصوصاً بیش از دو دهه است که در کشور ما جنگ و جهاد مقدس و دفاع در جریان است. و در این حوادث، ما شاهد بدترین و دردناکترین تجاوزات و خونین‌ترین دفاعیات بودیم، و همین واقعیت باعث شد تا به تحقیق در موضوع دفاع پرداخته، و مرز میان تجاوز، جهاد و تهاجم از نظر اسلامی، حقوقی و قانونی روشن گردیده، مشروعیت دفاع، و حدود و زوایای تاریک آن میان جامعه روشن و آشکار گردد.

در این جزوه به طور فشرده و گذرا موضع فوق در چهار فصل مورد بحث و بررسی قرار گرفته است. که در فصل اول تعریف، تحولات تاریخی و نظرات ارائه شده ارزیابی گردیده است، و در فصل دوم اموری که دفاع از آنها مجاز است و مطرح شد. و در فصل سوم دفاع از دیدگاه قرآن و نهج البلاغه و سنت مورد بررسی قرار گرفته است و در فصل پایانی نتایج بدست آمده از فصل قبلی و هم چنین پاسخ به چند شبهه مورد ارزیابی قرار گرفته است.

از آنجائی که ممکن است این اثر خالی از نقاط ضعف و کاستی نباشد، امیدوارم که در آینده بتوانم آنها را اصلاح و بر طرف نمایم. لذا از خوانندگان عزیز تقاضا می‌کنم که با ارائه نظرات سودمند خویش مرا یاری و رهنمون سازند.

فصل اوّل: کلیات

تعاریف و مفهوم دفاع مشروع

دفاع مشروع از دو جزء تشکیل شده است: «دفاع» و «مشروع» لازم است این دو واژه جداگانه معنا شود و آنگاه تعریف دفاع مشروع در مبحث بعدی ارائه می شود.

الف - تعریف:

۱- معنای لغوی دفاع:

المنجد دفاع را چنین معنا کرده است: «او را از خود، راند و دور کرد در قول: سخن را به دلیلی برگردانید و باطل کرد. گزند و آسیب را از وی دور کرد او را بناچار به چیزی وادار کرد^(۱)».

و در لغت نامه دهخدا واژه «دفاع» چنین معنا شده است: «دور کردن از کسی (منتهی الادب) دور کردن. دفع از کسی (تاج المصاادر بیهقی) همدیگر را راندن (ناظم الاطباء) یاوری کردن و حمایت کردن کسی را. (اقرب الموارد) دفع شر. از دست برد دشمن حفظ کردن (معین).

در اصطلاح حقوقی، پاسخ طرف مقابل در هر دعوی (معین) دفع شر نمودن، دفع تعرض کردن، دفاع کردن از خود، صیانت نفس کردن در مقابل تعرض دیگری^(۲)».

۱- ترجمه المنجد ص ۴۹۴ مترجم رضا مهیار چاپ اول ۱۳۷۰، انتشارات اسلامی تهران.

۲- لغت نامه دهخدا، ج ۷، ص ۹۶۲۲ مؤسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران چاپ اول از دور جدید ۱۳۷۳.

در فرهنگ معین این معانی برای دفاع بیان گردیده است: «از دست برد دشمن حفظ کردن، بازداشتن، پس زدن، در حقوق: پاسخ طرف مقابل در هر دعوا. در فقه اسلامی: جنگی که مسلمانان با کافران کنند برای جلوگیری از حمله آنان.»^(۱)

در فرهنگ نفیسی: «دفاع به معنای همدیگر را راندن و دور کردن از کسی آمده است و دفاع کردن به معنای دفع شر کردن است.»^(۲)

این منظور می‌گوید: «تدافع القوم ای دفع بعضهم بعضاً یعنی دفع نمود بعضی از آن قوم بعضی را. و دفع فلان الی فلان شیئاً: دفع عنه الشر علی المثل دفع کرد شر را از او به مثل آن.»^(۳)

۲- معنای لغوی مشروع:

مشروع از ماده شرع است و برخی معانی آن عبارت است از: «آنچه موافق شرع باشد چیزی که طبق شرع جایز باشد.»^(۴)

و معنای دیگر آن چنین است: «روا، جایز و مطابق شرع. (ناظم الاطباء) راست و درست و آنچه شرع روا دارد. (اقرب الموارد) آنچه بر طبق احکام شرع مجاز باشد. قانونی. مقابل ممنوع و نامشروع.»^(۵)

برخی معانی آن عبارت است از: «دین و مذهب، راست و آشکار، آئینی که از سوی خداوند توسط پیامبران بر بندگان آورده شده و آشکار کردن راه به وسیله خداوند برای ما.»^(۶)

۱- محمد معین، فرهنگ فارسی، ج ۲، ص ۱۵۴۱.

۲- علی اکبر ناظم الاطباء فرهنگ نفیسی، ج ۲، ص ۱۵۱۷.

۳- لسان الوب، ج ۷، ص ۸۷ نشر آدب حوزه، محرم ۱۴۰۵.

۴- فرهنگ معین.

۵- لغت نامه دهخدا، ج ۱۲، ص ۱۸۵۰۲ انتشارات دانشگاه تهران چاپ اول از دور جدید ۱۳۷۳.

۶- دفاع مشروع در حقوق جزای ایران ص ۲۰ به نقل از اقرب الموارد، سعید الشرفی، ج ۱، ص ۵۸۴.

۳- تعریف اصطلاحی دفاع مشروع:

برای واژه «دفاع مشروع» تعاریفی از طرف صاحب نظران و محققان ارائه گردیده که به چند نمونه آن در ذیل اشاره می‌شود:

- ۱- دفاع مشروع در حقوق جزا به حالتی اصلاقی می‌شود که در آن شخص مورد تجاوز در صورت نداشتن وقت برای توسل به قوای دولتی، جهت دفع تجاوز، حق دارد به نیروی شخصی، از ناموس، جان و مال خود یا دیگری دفاع کند.^(۱)
- ۲- «شخصی که بر خلاف عدل و نصیحت (انصاف) مورد حمله قرار گرفته و برای دفاع، از خود مرتکب جرم شده است در حال دفاع مشروع می‌باشد.»^(۲)
- ۳- «شخص مورد تجاوز در صورت نداشتن وقت، برای توسل به قوای دولتی، به منظور رفع تجاوز، حق دارد به نیروی شخصی از ناموس، جان و مال خود دفاع کند و این دفاع، دفاع را مشروع گویند.»^(۳)
- ۴- یکی از حقوق دانان در تعریف دفاع مشروع می‌گوید: «هرگاه کسی به خاطر دفاع از نفس، عرض یا ناموس و یا آزادی خود یا دیگری و با رعایت شرایط پیش بینی شده در قانون، مرتکب هر عملی گردد، عمل ارتكابی او جنبه مجرمانه خود را از دست داده، چنین شخصی معاف از مسئولیت کیفری و مدنی است.»^(۴)

۵- در تعریفی دیگر آمده است: «دفاع مشروع حقی است که قانون برای شخصی که مورد حمله ظالمانه قرار گرفته مقرر کرده است، تا در هنگام ضرورت و

۱- حقوق بین الملل دفاع مشروع علی اکبر خسروی ص ۲۴ چاپ اول ۷۳ بهمن قم.
۲- حقوق جنائی دکتر عبدالحین علی آبادی، ج ۱، ص ۲۵۳، دانشگاه تهران بی تا.
۳- دفاع مشروع در حقوق جزای ایران ص ۲۲، نقل از تیر مینولوژی حقوق، محمد جعفر لنگرودی، ص ۳۰۳.
۴- همان مأخذ ص ۲۲ به نقل از دوره حقوق جزای عمومی، مسئولیت کیفری، مرتضی محسنی، ج ۳، ص ۲۱۳.

عدم دسترسی به قوای دولتی، آن شخص بتواند با استفاده از وسائل متناسب برای دفع خطری که جان و مال و ناموس خود او یا دیگری را تهدید کرده است، با اعمال زور و ایراد صدمه به متجاوز اقدام کند.»^(۱)

۴- بررسی آراء مطروحه:

لازم است نکات پیرامون تعاریفی که ارائه شده بیان گردد، تا دریابیم کدام یک از تعاریفی که ذکر شد دارای ایراد و نقد و کدام تعریف جامع و مبراً از نقض و نقد است و به نظر می‌رسد تعریف که آقای علی آبادی ارائه نموده‌اند بیشتر از همه دارای ایراد است که ذیلاً بیان می‌گردد:

۱- زیرا اولاً مدافع می‌تواند فقط مورد متجاوز مرتکب جرم شود و حال آنکه تعبیر ایشان عام است چنین چیزی از آن بدست نمی‌آید. و ثانیاً مدافع مجاز است در حد بازدارندگی مهاجم مرتکب جرم شود و بنابراین نباید از حدود و مقراتیکه قانون و شرع تعیین نموده فراتر رود.

و ثالثاً مشروعیت دفاع از غیر را ایشان در تعریف خود نگنجانده است و حال آنکه دفاع از غیر از وظیفه اخلاقی، انسانی و قانونی و... است و همگان موظفند که از همگان رفع ظلم کنند.

و رابعاً ایشان دفاع از عرض، ناموس و مال را متعرض نشده‌اند در حالیکه همه حقوقدانان در مشروعیت دفاع از ناموس و مال و... تردید ندارند.

۲- تعریفی که آقای لنگرودی ارائه نموده‌اند نسبت به تعریف قبل بهتر است ولی در عین حال تام نیست زیرا دفاع از غیر را بیان نکرده‌اند در حالیکه دفاع از غیر از وظائف انسانی و... است.

۳- تعریف آقای محسنی گرچه از جهتی جامع است ولی با آن هم خالی عیب نیست. زیرا اسلام دفاع را با این اطلاق مجاز نمی‌داند، بل شرایطی برای آن در نظر گرفته است که لازم است مراعات گردد.

۴- تعریفی که آقای واعظی ارائه داده‌اند دارای محاسن است، زیرا تناسب و ضرورت را در تعریف گنجانده‌اند که لازم است رعایت شود. اما از آنجا که تعریف ایشان بسیار طولانی است چندان مورد پسند نیست. پس تعریفی آقای خسروی که در ابتدا ذکر شد تا حدودی بهتر به نظر می‌رسد.

۵- تعریف دفاع مشروع از نظر حقوق اسلامی:

فقهای بزرگوار ما متأسفانه تعریف دقیق و روشنی از دفاع ارائه نکرده‌اند. گرچه شرایط، ظوابط و موارد که دفاع از آنها لازم و جایز است بیان نموده‌اند. مراجعه کتابهای نظیر: وسیله ابن حمزه، نهایت شیخ طوسی، کشف الفطاء، المقنعه شیخ مفید، قواعد شهید اول، شرح الممه شهید ثانی، منهاج الصالحین آقای خوئی، جواهر الکلام، تحریر الوسيله امام (ره) و... نتوانستم تعریفی از دفاع به دست آورم.

و اینک به نمونه از تعاریفی دفاع مشروع از نظر حقوق اسلامی اشاره می‌شود:

۱- یکی از حقوق دانان می‌گوید: «دفاع مشروع به معنای دفع حمله و

تجاوز ناحق علیه نفس، عرض، مال، دین و بدن دیگری که با رعایت شرایطی انجام می شود.»^(۱)

۲- حقوقدان دیگری اظهار می دارد: «در شریعت، بر هر انسانی در حمایت از جان خویش، جان دیگری، دفاع مشروع خاص واجب است و حقی هر انسانی در حمایت از مال خویش، یا مال دیگری محسوب می شود تا آنان را از هر تجاوز فعلی و غیر مشروعی، با قدرت لازم، در حد دفع این تجاوز حفظ نماید.»^(۲)

۳- در تعریف دیگر آمده است: «هرگاه انسانی در مقابل تهاجم ظالمانه‌ای که جان، مال، ناموس او یا شخص دیگری را تهدید می کند، مقاومت کند تا تهاجم را دفع کند در صورتی که اعمال دفاعی او ضرورت داشته باشد، و برای دفع مهاجم کافی باشد مدافع در برابر اعمال دفاعی خود، حتی اگر منجر به ضرب، جرح یا قتل متجاوز شود در صورتی عدم تعدی از حد لازم، مسئولیتی ندارد و این دفاع، بر حسب مورد ممکن است واجب و جایز باشد.»^(۳)

۴- آقای داوود العطار تعریفی ارائه نموده است که شامل دفاع از مسلمان و غیر مسلمانها می شود وی می فرماید:

«دفاع مشروع، قدرتی است باز دارنده که به موجب آن، حق انجام عملی که شرعاً ضروری است: برای شخص علیه دیگری وجود دارد تا خطر حقیقی حال و غیر مشروعی را دفع کند که حق محترم مسلمان یا کافر ذمی مستأمن، اعم از نفس،

۱- شرح قانون مجازات اسلامی بخش کلیات (حقوق جزای عمومی) عباس زراعت ص ۴۷۸. ققنوس تهران ۱۳۷۹.

۲- حقوق جزای اسلامی عبدالقادر عوده، ترجمه ناصر قربان نیاولید مهدی منصوری ج ۲، ص ۱۹۷. نشر میزان چاپ اول ۱۳۷۳.

۳- دفاع مشروع در حقوق جزای ایران خلیل واعظی ص ۲۵.

مال و ناموس را مورد تهدید قرار داده است.»^(۱)

۵- یکی از دانشمندان می‌گوید: «دفاع مشروع دفع نمودن تهاجم غیر قانونی است که در حال وقوع یا قریب الوقوع است، باقوه لازم و متناسب.»^(۲)

۶- بررسی آراء مطروحه:

با توجه به تعاریفی که ارائه شد لازم است نکاتی پیرامون صحت و سقم آنها هر چند بطور خلاصه و فهرست وار بیان گردد. تا دریابیم کدامیک از نظراتی که از طرف حقوق دانان اسلامی ابراز شده است به صواب و حقیقت نزدیکتر و مورد قبول قرار می‌گیرد:

۱- تعریفی که آقای زراعت بیان نمودند انصافاً تعریفی خوب است که در عین اختصار تا حدودی جامع است. منتهی دفاع از آزادی را بیان نکرده‌اند و حال آنکه دفاع از آزادی نیز از حقوق مشروع و مورد قبول اسلام و مجامع جهانی و حقوقی و اعلامیه جهانی حقوق بشر است و دفاع از آن نیز لازم بلکه واجب است در مشروعیت دفاع از آن جای تردید نیست.

رسول خدا(ص) درباره حق آزادی فرموده است: «مردم همه آزاد و مستقل می‌باشند.»^(۳) حضرت علی(ع) می‌فرماید: «بنده و اسیر غیر نباش که خداوند ترا آزاد آفریده است.»^(۴) آزادی مشروع حق است که خالق آفرینش به بشر عنایت

۱- همان ص ۲۴ به نقل از داوود العطار دفاع مشروع در حقوق جزای اسلام. ترجمه اکبر غفوری ص ۲۷.
۲- الدفاع الشرعی فی الفقه الاسلامی دراسته مقارنته الدكتور محمد سید عبدالتواب ص ۶۸، عالم الکتب قاهره چاپ اول ۱۹۸۳.
۳- وسائل، ج ۳، ص ۲۴۳.
۴- نهج البلاغه ص ۹۲۰.

نموده است. بنابراین سلب آزادی ممنوع و دفاع از آن واجب است.

در ماده ۳ - اعلامیه جهانی حقوق بشر آمده است: «هر فردی حق زندگی، آزادی و امنیت شخصی دارد.»

در ماده ۴ - اعلامیه بیان گردیده است: «هیچ کس را نباید در بردگی یا بندگی نگاه داشت بردگی و... به هر شکل که باشد، ممنوع است.»^(۱) در نتیجه دفاع از آن قانونی و مشروع است.

۲- تعریف آقای «عوده» با اینکه طولانی است، در عین حال جامع نیست. دفاع از دین، آزادی و ناموس را بیان نکرده‌اند و حال آنکه دفاع از این امور مقدم بر مال و جان است لذا تعریف ایشان چندان حسنی ندارد و نمی‌توان آن را پذیرفت زیرا قرآن کریم متجاوز بر دین را اشد از قتل نفس دانسته است^(۲).

بگفته‌ای سید قطب: «فتنه و تعرض در دین تجاوز بر مقدس‌ترین ارزشهای انسانی است لذا اشد از قتل و از هاق روح است...»^(۳) در نتیجه دفاع از آن مهمتر از نفس است.

۳- نظریه که «آقای واعظی» بیان نموده‌اند گرچه دارای محاسنی است که علاوه بر جنبه‌ای حقوقی دیدگاه فقهی نیز در آن مورد توجه قرار گرفته است. اما در عین حال معایبی نیز دارد و با اینکه بسیار طولانی است ولی با اینهم جامع نیست دفاع از دین و آزادی را مطرح نکرده‌اند و حال آنکه دفاع از دین و آزادی از مشروع‌ترین و مقدس‌ترین دفاعیات بشمار می‌رود.

۲- بقره: ﴿وَالْفِتْنَةُ أَشَدُّ مِنَ الْقَتْلِ﴾

۱- اعلامیه جهانی حقوق بشر ص ۱۰۳.

۳- تفسیر فی ظلال القرآن ج ۱، ص ۲۷۲.

۴- تعریفی که آقای «داود العطار» برگزیده‌اند بسیار جامع و فراگیر است زیرا ایشان واژه «حق محترم» را بکار برده که شامل حق حیات، آزادی، افکار، مذهب، حیثیت و شرافت، مسکن و... می‌شود و انصافاً تعریفی خوب و مورد پسند است.

۵- اما تعریفی که آقای «عبدالتواب» ارائه نموده‌اند در عین اختصار از جامعیت بالایی برخوردار است که شاید به آسانی نتوان به چنین تعریفی دست یافت.

که در کمتر از یک سطر تمام نکات ارزنده و لازمی را گنجانده باشد. ایشان جمله «تهاجم غیر قانونی» را بکار برده که شامل تهاجم علی نفس، مال، عرض، دین، سرزمین، آزادی و... مدافع و غیر آن می‌شود. و ثانیاً «قوه لازم و متناسب» را گنجانده است که بیانگر مقابله به مثل در کیفیت و کمیت دفاع می‌گردد. به تعبیر دیگر ایشان مماثلت و عدالت را در دفاع لازم می‌داند که حق هم چنین است.

یکی از مفسران در این مورد می‌گوید: عدالت این است که مجازات بی حکم و کاست باید بقدر تجاوز باشد... و آن رعایت مماثلت در جنگ با دشمن است. کسی که با توپ و سلاح‌های آتشین و بمب‌های شیمیایی و... می‌جنگد باید با همان‌ها با او جنگید. و الا حکمت جنگ و جهاد که جلوگیری از ظلم و فتنه، ترویج آزادی و تأمین امنیت و عدل و احسان است از بین خواهد رفت.^(۱)

تعاریفی که از طرف صاحب نظران برای دفاع مشروع ابراز شده بود بیان‌گر دید و تعریف «آقای عبدالتواب» که در عین جامع‌ترین مفاهیم را در برداشت، برگزیده شد. حال لازم است دفاع مشروع در قوانین جدید و قدیم مورد بررسی قرار گیرد، از جایگاه و کاربرد آن در قوانین اطلاع حاصل نمایم:

ب - جایگاه دفاع مشروع در قوانین قدیم و جدید:

۱- غریزی بودن دفاع:

دفاع به طور غریزی و فطری در افراد انسان و حیوانات وجود دارد. از آغاز آفرینش انگیزه دفاع بطور غریزی در همه موجودات زنده وجود داشته و دارد. خلقت. جانوران بگونه‌ای است که بدون هیچ تربیت و آموزشی از خود به اشکال گوناگون دفاع می‌کند.

«گیاه نیز مانند جانوران برای ادامه حیات در برابر دشمن از خود دفاع می‌کند. وسائل دفاعی مختلفی دارد، و ساده‌ترین آنها همان تیغ و نیزه «خار» است. بعضی دیگر کرک سفت و محکمی در ساقه خود دارند و برخی مواد سمی بکرک و برگشان می‌افزایند. دسته‌ای هم مانند پونه، سداب، نعناع و... با بوی تند خود حشرات را می‌رانند یک نوع گیاه در ایتالیا است بنام «سیلن» که ماده چسبناکی از منافذش ترشح می‌کند و حشرات جرأت نزدیک شدن با او را ندارند. بعضی از این نوع فقط در مفاصل خود حلقه‌ای از این چسپ قرار می‌دهند... و عجیبتر از همه «دلوت» است که با دانه‌های بسیار ریز و قابل احتراق، یک اسلحه واقعی برای حفظ خود تهیه می‌نماید و...»^(۱) در مقابل هجوم حشرات از خود دفاع می‌کند.

«انسان که اشرف مخلوقات است نیز با توجه به فطرت خدادادی و با نیروی اندیشه و تعقل برای دفاع از خود بهترین راه و وسیله را انتخاب می‌کند. البته در جوامع بشری برای دفاع از حقوق انسان چاره جوئی شده است. پلیس و محاکم از جمله دستگاههای هستند که انسان برای حفاظت و دفاع از خود و اموال و ناموسش